

WANDELEN IN GETIJDENNATUUR: BERGENMEERSEN - WICHELEN

IN KANDIDAAT NATIONAAL PARK SCHELDEVALLEI

© Yves Adams

3.1 km

- S Start- en eindpunt
- 1 Hoofdrupseler in het Sigmaplan
- 2 Vlonderpad
- 3 Middeleeuwse site
- 4 Innovatieve sluis
- 5 Eetfestijn voor vissen
- 6 Slikplaat
- 7 Beestig gebied
- 8 Mangrove langs de Schelde
- 9 Speeltoestellen

 Horeca

Tekst, foto's en ontwerp: Regionaal Landschap Schelde-Durme, De Vlaamse Waterweg en Agentschap Natuur & Bos.

V.U.: Regionaal Landschap Schelde-Durme

De informatie in deze brochure is met zorg verzameld. Wijzigingen zijn altijd mogelijk, maar vallen niet onder de verantwoordelijkheid van de uitgever.

Deze brochure is mogelijk gemaakt met bijdrage van

Hoofdrolspeler in het Sigmaplan

1

Het Sigmaplan werkt aan klimaatbuffers langs de Schelde en haar zijrivieren. Overal beschermen we de omgeving beter tegen overstromingen en geven we de rivier- en valleinatuur een boost. Het Sigmaplan wordt uitgevoerd door De Vlaamse Waterweg nv en het Agentschap voor Natuur en Bos.

Het doel van het Sigmaplan is om Vlaanderen bij stormtij te beschermen tegen overstromingen van de Schelde en haar zijrivieren. Dat doen we door hogere dijken en natuurlijke overstromingsgebieden aan te leggen. Maar tegelijk doet het Sigmaplan veel meer dan dat. Het zorgt ervoor dat een waterbom zoals in de zomer van 2021 hier zonder veel schade kan opgevangen worden. Daarboven zorgt het ook voor de bescherming en de uitbreiding van de nuttige riviernatuur in de Scheldevallei en ver daarbuiten. Dat het Sigmaplan noodzakelijk is, wordt door recente droogte en overstromingen, zeespiegelstijging, enz. steeds duidelijker. Daarom is het belangrijk dat we nu investeren in de doordachte ingrepen van het Sigmaplan. Met het Europese project LIFE Sparc ontwikkelen we acht gebieden van het Sigmaplan sneller als klimaatbuffer.

Over welke ingrepen gaat het? Langs de Schelde en haar zijrivieren brengen we dijken op veilige hoogte. In totaal omvat het Sigmaplan zo'n 645 kilometer dijkwerken.

We leggen ook gecontroleerde overstromingsgebieden aan. Die zijn omgeven door ringdijken. Bij een grote vloedgolf stroomt het water over de verlaagde rivierdijk in het gecontroleerd overstromingsgebied. Het water stroomt terug naar de rivier als het waterpeil daar voldoende gedaald is. Dat gebeurt via een uitwateringssluis. Bij een ontpoldering geven we de polder letterlijk terug aan de rivier. Landinwaarts trekken we een nieuwe rivierdijk op, daarna maken we bressen in de oude dijk. Zo komt het gebied opnieuw onder invloed van het getij te staan en krijgt getijdennatuur alle kansen om zich te ontwikkelen.

Bergenmeersen is een heel geschikte plek om extreem hoogwater gecontroleerd op te vangen. Bij stormtij, als springtij samenvalt met een noordwesterstorm op zee stroomt een grote hoeveelheid Scheldewater landinwaarts (ongeveer 1 à 2 keer per jaar). Het water stroomt dan over de overloofdijk in Bergenmeersen. Op andere plaatsen, waar mensen wonen, vermindert daardoor de kans op overstromingen. De rest van het jaar is het een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij, op het ritme van het getij stroomt er Scheldewater in en uit het gebied via de sluis. Zo ontstaat zoetwatergetijdennatuur (slikken en schorren).

www.life-sparc.eu
www.sigmaplan.be

Vlonderpad

2

Waar eb en vloed zich laten voelen, ontstaan slikken en schorren. Dit is waardevol leefgebied voor heel wat plant- en diersoorten die essentieel zijn om de rivier gezond en robuust te houden. De laatste decennia zijn veel slikken en schorren verdwenen. Bergenmeersen is een waardevolle uitbreiding van het oppervlakte aan slikken en schorren in de Schelde. Dankzij dit vlonderpad loop je er dwars doorheen. Een unieke ervaring!

Middeleeuwse site

3

Stond er ooit een middeleeuws 'kasteel' in Bergenmeersen? In het archeologisch onderzoek tijdens de werken in 2012-2013 werd een brede, cirkelvormige gracht ontdekt die het oude vermoeden bevestigt. Uit historische bronnen weten we dat men die plek vroeger 'motte' noemde, een oud woord voor kunstmatige heuvel. Bij de werken in Bergenmeersen heeft men hiermee rekening gehouden. Achter de sluis zijn, in plaats van één, twee kreken gegraven die een bocht maken rond de archeologische site. De site werd bovendien versterkt met breuksteen zodat ze niet wegspoelt.

4

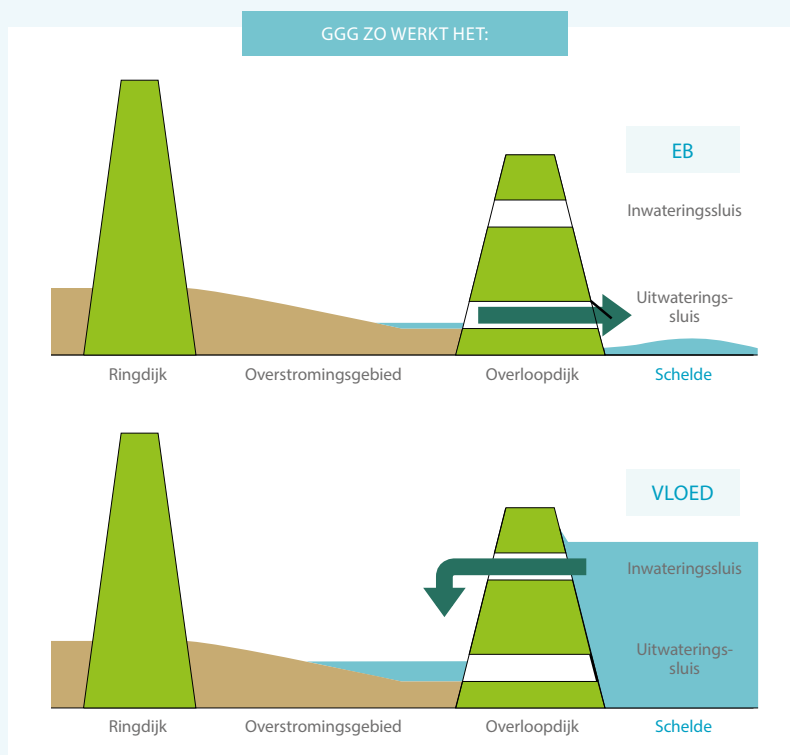
Innovatieve sluis

Deze sluis laat bij elke vloed een deel van het getij binnen. Zo ontstaan er zeldzame zoetwater slikken en schorren. Bij eb stroomt het water terug naar de Schelde. Wist je trouwens dat een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij, zoals Bergenmeersen, een Vlaamse uitvinding voor waterberging en natuur is? Het concept werd tien jaar geleden aan de Universiteit Antwerpen ontwikkeld. Aan het bouwen van deze sluis ging een grondige studie vooraf zodat precies de juiste hoeveelheid water binnenstroomt bij vloed.

Hoe werkt het?

Bergenmeersen is een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij (GGG). Bij stormtij zal het gebied rivierwater opvangen, om zo de Scheldevallei beter te beschermen tegen wateroverlast. Een ringdijk schermt hier het achterland af en een lagere overlooptdijk, waar water over zal stromen bij stormtij, scheidt het overstromingsgebied van de Schelde.

In een GGG wordt het dagelijks getij gedempt binnengelaten via sluisen. Een in- en uitwateringsluis regelt de aanvoer van het inkomende en wegspoelende water. De inwateringsluis is zo afgesteld dat ze bij een normale vloed een beperkte hoeveelheid water binnenlaat. Net genoeg om de ontwikkeling van slikken en schorren op gang te brengen. Bij laagtij vloeit het water weer langzaam terug naar de Schelde.

Bot

© Wilba

Eetfestijn voor vissen

5

Dankzij de inspanningen voor waterzuivering zit er de laatste jaren opnieuw meer vis in de Schelde. Een gezonde waterkwaliteit is echter niet voldoende, er moeten ook kwaliteitsvolle leefgebieden beschikbaar zijn zoals schorren en overstromingsvlakten. Veel vissen zijn hiervan afhankelijk voor hun voeding en voortplanting. De spiering, bot en zelfs zeebaars groeien op in gebieden zoals Bergenmeersen. Door de afwisseling van slikken, ondiepe plassen en diepere waterpartijen vinden ze hier een rijk menu. Bij de bouw van de sluis is goed nagedacht over de passeerbaarheid voor vissen. Bij vloed zwemmen ze Bergenmeersen binnen, met de stroom mee. Bij eb kunnen ze het gebied uit- (met de stroom mee) of inzwemmen (tegenstroom) dankzij de verlaagde vloer van de sluis.

Slikplaat

6

Het getij zorgt tweemaal daags voor de verplaatsing van een enorme watermassa in de rivier. De sterke stromingen vervoeren grote hoeveelheden zand en slib. Op sommige plaatsen, zoals hier treedt opslibbing op, er ontstaat een slikplaat. Elders wordt de rivier verder uitgeschuurd. Het stuk slib overstromt bij elke vloed, bij eb tref je er de wilde eend, de bergeend en de wintertaling op zoek naar hun lievelingskostje. Op de slikken krioelt het immers van de bodemdierpjes.

Bergeend

© Wesley Poelman

Purperreiger

© Yves Adams

Beestig gebied

7

De Scheldenatuur is zo speciaal dat Vlaanderen internationale afspraken heeft gemaakt om ze te beschermen. Er worden natuurdoelen geformuleerd en aangepaste gebieden ingericht waar bepaalde soorten dieren zich kunnen voortplanten en hun vetreserves aanvullen. Een doelsoort is bv. de purperreiger. De combinatie van grasland, sloten, rietland en zoete schorren maakt van deze regio één van de meest beloftevolle zones voor purperreiger langs de Schelde. Iets om in de gaten te houden!

Mangrove langs de Schelde

8

In Bergenmeersen vind je unieke zoetwaterschorren met open water en riet. Minder geweten is dat op een zoet schor ook wilgenvloedbos groeit. Deze bossen komen onder water te staan bij springtij, maar daar kunnen de wilgen perfect tegen. De bomen groeien er dicht tegen elkaar aan, soms breken er takken af of ontwortelt er een boom. Het resultaat is een ondoordringbaar bos dat doorsneden is met geulen. Het geheel heeft veel weg van een tropisch mangrovewoud.

Spelen en leren in Bergenmeersen

In de zomer van 2022 werden de nieuwe speelelementen geopend in Bergenmeersen. Biodiversiteit is een moeilijk begrip met vele gezichten. Door dat complexe verhaal op te hangen aan leuke speelelementen met aabare soorten wordt het vatbaarder en concreter voor onze jonge bezoekers.

9

Natuurbeleving

In het kader van het Sigmaplan worden in Bergenmeersen verschillende werken uitgevoerd om de waterveiligheid te verbeteren. Deze werken vormden ook de ideale kans om na te denken over een nieuwe recreatieve invulling van het gebied. Zo ontstond het idee voor de speelelementen.

Leerrijk ontspannen

Je komt er op een speelse wijze meer te weten over enkele markante bewoners van de slikken en schorren langs de Schelde.

Open de bek van de driedoornige stekelbaars of open de schubben en deze vissoort geeft al zijn geheimen prijs. Of klim in de vistrap en ervaar hoe een vis een hoogteverschil tussen twee waterlopen kan overbruggen. Onderweg lees je meer info over de vissoorten die in Bergenmeersen leven.

Wijmeers: parel in de Kalkense Meersen!

Aan de overkant van de Schelde ligt nog een ander pareltje getijdennatuur: de ontpoldering in Wijmeers. Het Sigmagebied Wijmeers ligt volledig in Berlare en omvat twee delen: een gecontroleerd overstromingsgebied (Wijmeers 1) en een gebied dat ontpolderd werd (Wijmeers 2). Op het ritme van eb en vloed ontstaan er authentieke zoetwaterslikken en -schorren. Het gebied kreeg een complete landschappelijke make-over, de dijken vormen nieuwe belevingsassen.

Kandidaat Nationaal Park Scheldevallei

HIER STROOMT SCHOONHEID!

DYNAMISCHE GETIJDENATUUR

© Wees Adams

NOODZAKELIJKE NATTE NATUUR

© Wees Adams

WATERGEBONDEN ERFGOED

© Toerisme Scheldeland

BIJZONDER BELEEF- & BEREIKBAAR

© Toerisme Scheldeland

NATIONAAL PARK SCHELDEVALLEI? WE GAAN ERVOOR!

Een poëtische ziel noemde de Schelde ooit een blauwe ketting met groene parels, verwijzend naar de vele natuurgebieden langs de rivier. In kandidaat Nationaal Park Scheldevallei wisselen die machtige stukken riviernatuur af met pittoreske dorpjes, prachtige kastelen en weidse velden. Het is een gebied dat smeekt om ontdekt te worden.

In en rond de Schelde kan je terecht voor een bijzonder stukje natuur dat je nergens anders in ons land aantreft. En zelfs op de rest van het Europese continent is de zoetwatergetijdennatuur

met haar slikken en schorren – de ‘mangrove van Europa’ – best zeldzaam. En dat onze getijdennatuur, met zoute, brakke en zoete zones, zo diep landinwaarts terug te vinden is, is echt uniek in Europa!

De vele jaagpaden, het doorvlochten tragewegennet, de unieke veren, ... zorgen voor eindeloos fiets- en wandelplezier! En ontdek de authentieke belevingen aan het water: scheepswerven, authentiek vissersdorpjes, getijdenmolens, wijnteelt, prachtige Kastelen van de Schelde, ...

Hier stroomt schoonheid! Onze droom om door de Vlaamse overheid erkend te worden als een van de vier Nationaal Parken is niet uit de lucht gegrepen.

Internationaal werden er in 1969 afspraken gemaakt over wat een Nationaal Park is. De hoofdfunctie van een Nationaal Park is natuurbehoud. Maar menselijke activiteit zoals recreatie, bosbouw, landbouw, jacht en visserij blijft mogelijk in en rond een Nationaal Park.

“Bijna 70% van de inwoners uit de Scheldevallei is te vinden is voor het idee van een Nationaal Park. Een straf resultaat van enkele jaren geleden toen het nog maar een pril idee was. We hopen natuurlijk dit cijfer nog te verhogen door te informeren over onze plannen, maar vooral door de harten te veroveren met de mooie resultaten op het terrein.”

Tom Wezenbeek,
Coördinator

Het laatste nieuws over onze kandidatuur vind je op www.rivierparkscheldevallei.be.

Of ontvang het rechtstreeks door in te schrijven op onze nieuwsbrief.

Uit internationale studies blijkt dat het label een echte motor voor streekontwikkeling is:

- 1 euro geïnvesteerd levert minstens 10 euro op voor de lokale gemeenschap.
- Het label is wereldwijd één van de sterkste merken voor toerisme.
- Het is een hefboom tot heel wat directe en indirecte jobs.
- Meer natuur in de buurt verhoogt de levenskwaliteit en de gezondheid.
- De bewoners zijn de eerste gebruikers van de recreatieve mogelijkheden.

